

A lengyel Wallenberg

Könyv- és filmbemutató Budapesten

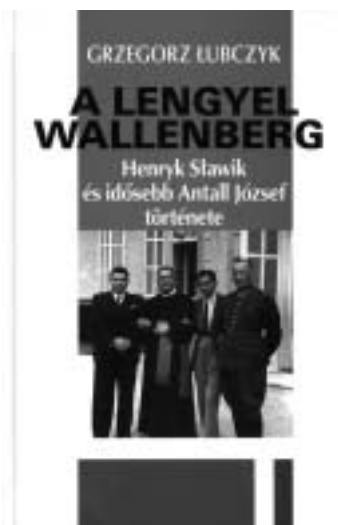
Újabb fehér folt tűnt el a magyar–lengyel történelmi kapcsolatok térképéről. 2004. szeptember 10-én az Uránia Nemzeti Filmszínházban mutatták be Grzegorz Lubczyk *A lengyel Wallenberg* című könyvét és a kötet alapján készült dokumentumfilmet, amely a második világháború egyik eddig nem túl ismert, de igen jelentős eseményét mutatta be. Lengyelországnak a németek által történt lerohanása idején a magyar kormány nemcsak hogy nem engedte a német csapatokat a Lengyelország elleni hadműveletekben hazánkon átvonulni, de az akkori közös lengyel–magyar határon át menekülési utat biztosított a lengyeleknek, fegyveres alakulatoknak és civileknek egyaránt.

A bemutatón Göncz Árpád író, volt köztársasági elnök, a kötet bevezetőjének szerzője beszélt a történelmi háttérrel, a második világháború éveiben Magyarországra menekült lengyel zsidók mentésében meghatározó szerepet játszó Henryk Slawik és id. Antall József tevékenységéről, együttműködéséről. Göncz Árpád bevezetőjét alább közöljük.

Kedves Olvasó!

Sok könyvhöz írtam már bevezető sorokat, de egyiknek a témája sem állt olyan közel hozzám, érintette az életemet olyan közvetlenül, mint ez a mű. Témájának kontextusa jól ismert: Teleki Pál kormánya Lengyelország és Magyarország hagyományos barátságára tekintettel nem tette lehetővé, hogy a németek lezárják Lengyelország déli határát, következésképpen a lengyel vereség nyomán száz-száznegyvenezer katona és polgári személy menekült Magyarországra a német megszállás elől. Az ide menekült lengyel katonák nagy része a magyar kormány segítségével rövid időn belül megtalálta az utat a szövetségesek hadseregeibe, és folytathatta – immár új keretek között – a hitleri Németország elleni élethalálharcát. A polgári menekültek jelentékeny része itt maradt Magyarországon, és a német megszállás idejéig szakadatlanul gyarapodott, nagy részben zsidó származású menekültekkel, akiket megint csak új meg új iratokkal látott el a magyar kormány, hogy létüket biztosítsa. Mindeközben a magyar állam is egyre inkább jobbra tolódott, míg nem Magyarország is német megszállás alá került. Ekkor a lengyel menekülteket védő személyek, szervezetek s természetesen maguk a menekültek is végveszélybe sodródtak, és jó részük életét veszítette.

Az egész kérdéskör történeti feldolgozása gyakorlatilag megtörtént: legfontosabb szereplői közül idősebb Antall József magasodik ki óriásként. Ő, Istennek hála, túlélte a háborút, és személye a magyar jóindulatot is

jelképező példaképe a kornak. Ugyanezen időszak magyarországi lengyel menekültjeinek vezetője – e könyv főszereplője – Henryk Slawik kevésbé ismert. Bár elég sok lengyel visszaemlékezés foglalkozik e korról, és közülük több magyarul is megjelent, tiszta képünk a történetekről nincsen, hiszen a magyarországi menekültek világa már csak az önvédelem okából is rendkívül zárt volt.

Mi, magyarok, mint ahogy a legyelek is, jól ismerjük a kisgazda képviselő, a lengyelek iskolaalapító nagy barátja, Varga Béla alakját, aki a kényszerű amerikai emigrációból visszatérve már az új Magyarországon fejezte be az életét. De újdonság számunkra a lengyel mene-

kültek és kiváló vezetőjük, Henryk Sławik hihetetlenül nehéz sorsa, bátorsága s annak a munkának a politikai jelentősége, amit a nyugatiak oldalán Londonban működő lengyel kormányzat és a lengyel anyaország közötti szakadatlan kapcsolat fenntartása érdekében végzett. E könyv ezt a világot tárja fel, és mindenekelőtt az életétől végül Mauthausenben megfosztott Henryk Sławik hősi életét mutatja be. Azét a baloldali gondolkodású Sławikét, aki megtagadta a németek rabjaként a vallomást, mert a valóságot kimondván, vallomásával a lengyeleknek sok jóttevő idősebb Antall József életét veszélyeztette volna.

A könyvben egyéni életekben és visszaemlékezésekben válik világossá a kor történelme. Még számomra is. Én akkoriban még középiskolás voltam, cserkész. A lengyel menekülés kezdetétől Szapáry Erzsébet mellett „szolgáltam” a magyar-lengyel menekültügyi bizottság Hunyadi János úti irodájában, próbáltam megkönnyíteni a menekültek első napjait Magyarországon. Családom is három menekült lengyel katonát fogadott be, akik hamarosan tovább mentek nyugatra. Közülük csak az egyikük sorsát ismerem: 1956 utáni bebörtönzésem idején felkereste a szüleimet, s megtudván, hogy én az életfogytotam töltöm a börtönben, támogatta a családomat. Ma is legjobb lengyel barátom. Egyébként osztálytársa, padtársa és jó barátja volt Karol Wojtyłának, aki ma II. János Pál pápa, s az első személyes találkozásunkkor, mikor fölsegítettem azután, hogy megcsókolta Magyarország földjét, azzal köszöntött, hogy „Sztasek meleg üdvözlését küldi Önnek”. Osztálytalálkozóikat általában Castel Gandolfóban tartották, s nem egyszer

kaptam tőlük levelezőlapot. Sztasekkel legutóbb 1999-ben voltam együtt a dél-lengyelországi Ószandeczben, ahol IV. Béla lányát, Kingát avatta szentté a pápa. Szent Kinga arról nevezetes, hogy férje, a lengyel király halála után javait szétosztotta a szegények között. A szentté avatáson velem volt Kinga lányom is; a Szent Kinga által alapított kolostor szomszédságában mutattam be őt II. János Pál pápának. Varga Béla a felszabadulás után egészen Magyarországról történt elmeneküléséig „atya-mesterem” volt a Kisgazdapártban, és a rendszerváltás utáni hazajövetelét követően ugyanabban a házban végezte az életét, ahol ma én élek.

Életem – a lengyel menekültek mellett teljesített szolgálatom óta – valami módon mindvégig összefonódott Lengyelország történelmével. Ezt a könyvet, úgy érzem, a szerző öntudatlanul is nekem szánta.

Szeretném megköszönni nekik, s mindenkinek előtt a nálunk jószerint mindeddig ismeretlen Henryk Sławiknak a halála után, aki szociáldemokrata lévén, harmonikusan tudott együttműködni a lengyel menekültek ügyét áldozatosan szolgáló idősebb Antall Józseffel, a katolikus pap Varga Bélával, a magyar nép áldozatosabb felével, amely nem a hitleri önkény oldalán állt, hanem fölismerte a magyarországi lengyel menekültekben a történelmi sorsközösség szereplőit.

Köszönöm a szerzőnek és a magyar kiadás minden munkatársának e művet. A lengyel–magyar barátságot szolgálják vele, és Henryk Sławik személyében olyan embert állítanak mindannyiunk elé példaképül, aki örök tiszteletet érdemel.

Göncz Árpád